

(2 години)

**ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ
МИКОЛИ ПЛАТОНОВИЧА БАЖАНА
(1904-1983)**

План

1. М.Бажан – майстер художнього слова, перекладач, громадський діяч, академік.
2. Періодизація творчого доробку поета.
3. "Політ крізь бурю" – соціально-психологічна поема про долю покоління "дітей репресованих".
4. Поетика творів М.Бажана.

Література

Основна:

1. Адельгейм Є. Микола Бажан. – М.: Худлітература, 1970. – 183 с.
2. Голубєва З. Микола Бажан: Літературний портрет. – К.: Дніпро, 1984. – 207 с.
3. Гризун А. Сугестивна природа поетики М.Бажана // Дивослово. – 2004. – № 10. – С. 47-50 /аналіз поем "Гофманова ніч", "Розмова сердець", "Сліпці"/.
4. Жулинський М. Тріумфи і катастрофи великого поета: До 100-річчя від дня народження Миколи Бажана // Урядовий кур'єр. – 2004. – 9 жовтня (192). – С. 11-12.
5. Бондар А. Поема М.Бажана „Сліпці” як текст-виклик: спроба теоретичного моделювання // Сучасність. – 1998. – № 12. – С. 70-87.
6. Костенко Н. "... Вічність простягнутої тишини": Лірика Миколи Бажана останніх років життя // Українська мова та література. – 2003. – № 38 (342). – С. 28-31.
7. Лаврінєнко Ю. Микола Бажан // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: У 3-х кн. – Кн. 2. – К.: Рось, 1994. – С. 468-473.
8. Стус В. Опуклий вибух таланту // Стус В. Твори: У 4-х кн. – 6-ти т. – Т. 4. – Львів: Видавнича спілка Просвіта, 1994. – С. 195-199.
9. Шнайдер Борис. Поетові шляхи та його західні мотиви // Сучасність. – 1985. – № 6. – С. 25-34.
10. Цалик С., Селігей П. Без канонів, або про що замовчували біографи Миколи Бажана // Українська мова та література. – 2005. – Ч. 21-23. – С. 32-36.

Додаткова

1. Танюк Л. Із сюжетів про Миколу Бажана. – Слово і час. – 1999. – № 10. – С. 10-16.
2. Сулима М. Микола Бажан: Між Михайлом Семенком і Миколою Хвильовим // Слово і час. – 2004. – № 10. – С. 19-24.

Микола Платонович Бажан народився 9 жовтня 1904 року в Кам'янець-Подільському у родині військовослужбовця (топографа) за неперевіреними чутками у чині генеральського рангу. Через деякий час батьки переїхали до Умані. Тут пройшли дитячі та юнацькі роки майбутнього поета. Спершу він навчався у гімназії, яку після революції було перетворено на кооперативний технікум. Після закінчення Уманського кооперативного технікуму М.Бажан у 1921 році поїхав на навчання до Києва в кооперативний інститут, а потім – Інститут зовнішніх відносин де й розпочалася його літературна діяльність.

У Києві він починає співпрацювати з Ю.Яновським, М.Семенком, який очолював рух українських футуристів. Згодом вступає до ВАПЛІТЕ.

В 1924 році М.Бажан переїздить до Харкова. Роки життя в Харкові, співпраця з М.Хвильовим були найпліднішими роками в житті М.Бажана. У видавництві „Книгоспілка” виходить перша збірка його віршів „17 патруль” (1926) позначена впливом футуризму. Згодом збірка „Різьблена тінь” (1927) засвідчує те, що футуризм письменник "здає в архів" і творить власний експресіоністичний бароково-романтичний стиль. Тематично більшість творів цих збірок були пов'язані з героїкою революції, громадянської війни.

Із середини 20-х років (1927-1932) він починає працювати як редактор і сценарист у кінематографії. Він бере участь у створенні цілого ряду фільмів. Знайомиться з творчістю молодого режисера О.Довженка, пише книгу про кінематографа ("О.Довженко". – К., 1930. – 32 с.). Редагує журнал „Кіно”.

М.Бажан заявив себе як поет інтелектуального, філософського плану, виявляє нахил до ліро-епічного зображення життя. Епічний склад художнього мислення зумовив і особливу форму його творів, основне в якій – карбований ритм, чіткість і стислість фрази, багата метафоричність поетичної мови.

У дні Великої Вітчизняної війни М.Бажан стає редактором фронтової газети для тимчасово окупованих областей республіки „За Радянську Україну”.

1943-1948 – заступник Голови ради Народних Комісарів УРСР з питань культури. Став людиною державною, по суті підневільною.

Тож, ще в 30-ті роки М.Бажан стає автором таких творів, як "Людина стоїть в зореноснім Кремлі" – 1932, "Клич вождя" – 1939, "Ранок у Горі" та інші. Йому належать також такі виступи, як промова в Об'єднаних Націях з вимогою видачі української радянської еміграції Москві ("Радянська Україна" за 6 і 7 лютого 1946) чи стаття "До кінця викорчувати буржуазно-націоналістичні погляди в питаннях історії і літератури України" ("Радянська Україна", 17 листопада 1946).

1953-59 – голова Спілки письменників України, а згодом – головний редактор Української Радянської Енциклопедії, а також ряду інших видань – "Енциклопедія кібернетики", шеститомна "Історія українського мистецтва", "Словник художників України".

Помер 23 листопада 1983 року (не витримало серце), похований на Байковому кладовищі.

Умовно творчість М.Бажана А.Бондар ділить на чотири періоди:

1. Пора трьох початкових збірок. Автор звертається до національної історії „Залізняка ніч”, „Кров полонянок”, української фольклорної традиції, використовує рослинну символіку народних повір'їв „Папороть”, „Любисток”, „Розмай-зілля”.

Тут же і перші зразки урбаністичної лірики "Елегія атракціонів", "Нічний момент", "Фокстрот" й глибоке та драматичне розкриття внутрішнього світу особистості.

Відносимо твори „Розмова сердець” (1928) „Будівлі”, „Гофманова ніч” присвячені темам культурологічного, філософсько-історичного та морально-психологічного характеру.

2. Позначений домінуванням жанру малих поем (1930-1934). Неабиякий інтерес становить саме другий період творчості – посткубофутуристичні малі поеми, написані після 1929 року. Саме цей період позначається глибоким внутрішніми конфліктами і суперечностями художньо-естетичного і культурно-ідеологічного плану. А.Бондар означив його умовно як „стадію ламання”. Відносить літературознавець до цього періоду історичну поему „Сліпці” (1931, третя, заключна частина, як згадував автор, була написана, але загинула під час війни) – текст, який неможливо увібгати в схеми, розклавши на прості структурно-сміслові елементи, оскільки він є текстом-незавершеністю, текстом-становленням, що заперечує будь-яку усталеність, статичність.

„Смерть Гамлета” (1932), "Садівник" (1934) перевели стрілки поетових шляхів на інші рейки, що звалися соціалістичним реалізмом. Зникав Бажан-романтик.

3. Соцреалістичний період (від середини 30-х до середини 50-х років). У 1935-37 створює поему "Безсмертя" (три повісті про товариша С.Кірова) – епічну розповідь про революціонера й партійного діяча з усіма належними цьому "жанрові" ідейно-емоційними акцентами. Пише в цей час філософські медитації, присвячені темам культури, добрій приязні народів – цикли "Грузинські поезії", "Узбекистанські поезії".

У часи війни були написані такі твори як „Клятва” і „Данило Галицький”. „Клятва” написаний у перші тижні війни з його владним і кличним рефреном, яким завершувалася кожна строфа, – „Ніколи, ніколи не буде Україна рабою фашистських катів!” – набув популярності на фронті і в тилу.

Чільне місце у поезії війни посіли два цикли солдатських віршів поета „Сталінградський зошит” і „Київські етюди”. Особисті художні спостереження автора насичені філософічністю і психологізмом.

Перше повоєнне десятиліття для поезій М.Бажана, як і загалом усієї української радянської літератури було безплідним – книжки „Англійські враження” (1948), „Біля Спаської вежі” (1952).

Ознаки повернення поета до самого себе зустрінемо у книжці віршів „Міцкевич у Одесі”, написаній в середині 50-х років, у добу так званої відлиги. На особливу увагу заслуговують вірші „Мазурка”, „Буря”, „Симфонія”.

4. Так зване „третє цвітіння” 60-х-80-х років. У світ виходять книжки віршів "Італійські зустрічі", цикли (вони здебільшого й книжки) "Чотири оповідання про надію", "Уманські спогади", Нічні концерти", поеми "Нічні роздуми старого майстра" та „Політ крізь бурю” (1964) – перший в українській літературі твір про долю покоління „дітей репресованих”. Поема удостоєна Шевченківської премії.

В цей період було написано поему "Нічні роздуми старого майстра", "призахідні вірші, "прощальна лірика" останніх років творчості ("На луг лягло благословення снігу...", "Спалах сузір", "Тишина", "Подзвін конвалії" та інші). Все це твори, що відкривають нам поета, який водночас і "відмолодів" і досягнув zenіту своєї майстерності.

"Політ крізь думу" – соціально-психологічна поема, яка відбиває дух епохи. Ця поема про долю дітей репресованих, про народну героїку Великої Вітчизняної війни. У творі розгортається внутрішній монолог героїні. В останні хвилини перед стрибком вона переживає заново своє життя, всю гаму почуттів – від трагічної самотності до бажання переступити її поріг, злитися з людиною. Постійна єдність з людьми, до чого так самовіддано прагне героїня – не просто данина її власним уявленням про те, як треба жити, а й безпосередня потреба душі, вихованої на традиціях старшого покоління, які, зазнавши тяжких втрат, ні на крок не відступили від своїх прагнень, ідеалів.

Конфлікт твору – у зіткненні двох характерів: радистки Оксани, чії батьки були репресованими та кадебіста Івана Хомича, який стежить за кожним рухом дівчини. Монолог сповнений трагізму, вона постає ще в досить юному віці (17 років), але її життя вже досить насичене і напружене подіями.

Автор моделює образ вольової, терплячої, незламної особистості. Це сильна, мужня безкомпромісна дівчина, яка цілеспрямовано йде до мети. Ще у дитячі роки, коли арештували батька за інакодумство, в Оксани ще була надія, на правосуддя. Але поступово приходить розчарування, жах і ненависть через плач жінок, які втратили своїх родичів, через смерть батька, осиротіння.

Автор зумів психологічно "освітити" саму професію радистки. Слухаючи голоси землі, ритми свого серця, героїня проймається відчуттям неосяжності світу, що, здається, вона стає резонатором найсокровенніших людських дум і почуттів. Її уявна розмова з матір'ю – момент високої напруженості й драматизму.

Поетика твору: від початку і до кінця поема витримана як напружений внутрішній монолог героїні; характерним є зовнішня строкатість й непослідовність в розміщенні картин, епізодів, спогадів й енергійна, послідовна хвилююча сповідь людини з чистим сумлінням; драматизм звучання, багатоплановість, поліфонізм; наявність двох потоків творення

сюжету, які зливаються в кульмінації; експресивність, яка досягається епітетами, метафорами, порівняннями, звукописом, градацією і звертаннями.

Особливість його внеску в українську поезію – незаперечна. Його твори насичені натуралістичними образами, римами-варваризмами: маньяк-кривляк, душі-кликуші, водиці-інквізицій, чорний слуп-бідний труп. Нагнітання ознак: падіння, прірва, край / ступила, зникла, витліла до дна; веселих людей течія Іскриться, шумить, славословить, сміється, співає, сія. Повторення слів одного граматичного ряду, насичує твори все більшою і більшою енергією, динамікою. Алітерація: на друзк, на брязк, на стиск, на смерть, волочить, стаскує, жене...